

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

concluderen de auteurs in het laatste hoofdstuk. Zij wijten die traagheid onder meer aan het veelal ontbreken van een consistente en heldere visie op emancipatie in het beleid (uitgezonderd Hedy d'Ancona). Dat beleidsteksten vaak een compromis vormen tussen de visies van verschillende coalitiepartijen helpt daarbij niet echt. Het boek geeft ruim aandacht aan de – soms ook minder bekende – voorvechters van de emancipatie en laat zien dat er veel strijd is geleverd voor een betere positie van vrouwen. Die strijd heeft grote successen geboekt, maar is nog niet voltooid. Het boek is dan ook niet louter een overzicht, maar heeft een duidelijke boodschap.

Patricia van Echtelt & Ans Merens, Sociaal en Cultureel Planbureau
E-mail: p.van.echtelt@scp.nl

Literatuur

CBS. (2018). *Arbeidsdeelname, vanaf 1969*. Verkregen op 16 april 2018 van statline.cbs.nl

Innovatie van/op de werkplek

Oeij, P.R.A., Rus, D., & Pot, F.D. (Eds.) (2017). *Workplace innovation: Theory, research and practice*. Springer International Publishing. ISBN 978-3-319-56332-9, 413 pp.

Verbetering van arbeidskwaliteit en bedrijfsvoering door werkplekinnovatie, aldus zou men de boodschap van dit vorig jaar verschenen boek kunnen samenvatten. Een voor de lezers van het *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* overigens herkenbare boodschap. Vanaf de eerste jaargangen is in dit tijdschrift werkplekinnovatie immers in allerhande toonsoorten bezongen. Te denken valt hier aan de talrijke reacties in TvA naar aanleiding van de verschijning van het boek van Kern en Schumann in 1984 over 'das Ende der Arbeitsteilung'. In de jaren 1989 en 1990 volgt hierop een reeks artikelen naar aanleiding van de door Ulbo de Sitter in ons land geïntroduceerde arbeidsprocesbenadering en sociotechniek. Bijna tien jaar later verschuift het accent enigszins naar de combinatie van arbeid en zeggenschap. Dit mede naar aanleiding van de vanuit Eurofound vanaf 1992 gestarte reeks van vergelijkende Europese onderzoeken naar de directe werknemersparticipatie in organisatieverandering (Employee Participation in Organisational Change, EPOC). Een themanummer van TvA uit 1989 over werknemersparticipatie in Nederland en Europa laat er dan geen misverstanden over bestaan: 'Het tijdperk van de werknemersparticipatie is aangebroken!' Beide benaderingswijzen zijn, met een accent op de organisatieverandering, daarna vooral vanuit TNO voortgezet. Inspanningen vanuit die hoek hebben vervolgens geleid tot de totstandkoming van een Europees netwerk gericht op de bevordering van 'non-technological innovation' (European Workplace Innovation Network, EUWIN). Dit netwerk, dat is opgezet met steun vanuit de Europese Commissie (DG Employment en DG Enterprise en Industry), omvat inmiddels zo'n 5000 experts uit een groot aantal Europese lidstaten. Bovendien zijn er contacten gelegd met

meer dan 10.000 bedrijven, instanties, experts en onderzoekers. Tot zover een korte historische schets van enkele achtergronden van de totstandkoming van de door Peter Oeij, Diana Rus en Frank Pot geredigeerde bundel.

Naast de drie redacteurs zijn ruim 45 onderzoekers/leden van het netwerk actief betrokken als auteurs van de 23 hoofdstukken. Bovendien is er intensief gebruikgemaakt van de uitkomsten van internationaal vergelijkend Eurofound-onderzoek en van in de betrokken landen beschikbaar materiaal. Het resultaat is een indrukwekkend overzicht van de stand van zaken op het gebied van wat wordt aangeduid met het containerbegrip 'werplekinnovatie' (*Workplace Innovation, WPI*). Het materiaal wordt heel gericht in een viertal onderdelen gepresenteerd. Het eerste onderdeel (Policy) geeft een overzicht van het Europese beleid ten aanzien van werplekorganisatie en werplekinnovatie in de afgelopen twintig jaar. Bovendien wordt hier een overzicht gegeven van de nationale en regionale beleidsontwikkelingen. Daarbij wordt ingegaan op de vraag waarom geïsoleerd enthousiasme in de praktijk maar zelden leidt tot navolging op grote(re) schaal. Het tweede onderdeel behandelt de theoretische aspecten van WPI. Daarbij wordt een relatie gelegd met diverse verwante benaderingen en concepties. Een samenhangende theorie ontbreekt evenwel, waardoor de bewijsvoering divers is en de implementatie moeizaam gaat. Zoals Dhondt, Vermeerbergen en Van Hootegem in hun hoofdstuk constateren: WPI is veeleer een 'broad set of measures'. In dit verband wordt specifiek aandacht besteed aan de relatie tussen WPI en het welzijn van de werknemers. In het derde, meest omvangrijke onderdeel staat 'research' centraal. Daarbij stellen de onderzoekers van de Verona-universiteit vast dat het niet eenvoudig is de effecten van WPI te onderzoeken: de multidisciplinaire focus op WPI heeft geleid tot een veelheid van uiteenlopende conceptualiseringen en vooral tot de tendens om WPI te definiëren in termen van resultaten. Zij hanteren het 'Job Demands-Resources Model (JD-R)' als mogelijke theoretische basis. In andere hoofdstukken wordt verslag gedaan van projecten in Denemarken, Engeland en Polen (hoofdstuk 11, 12, 13 en 14). Verder gaan medewerkers van Eurofound in op de resultaten van zes jaar EWCS, de European Working Conditions Survey. Het vierde onderdeel heeft 'Practice' als titel. Dit deel effent in essentie het pad voor de slotbeschouwing door de drie redacteurs, onder de noemer 'Hoe nu verder?'. Bij wijze van evaluatie wordt vastgesteld dat er zeker in Europees verband forse resultaten zijn geboekt en dat er in de afgelopen twintig jaar veel is bereikt, waarbij Europese samenwerking via EUWIN een belangrijke factor is geweest. Na lezing van deze publicatie ligt het voor de hand dit positieve oordeel te onderstrepen. Het boek geeft een indrukwekkend beeld van wat er met behulp van samenwerking en ideeën-uitwisseling op een zo grote schaal bereikt kan worden. Maar het geeft ook een beeld van de weerbarstigheid van de materie. Daarom ter afsluiting nog een paar kanttekeningen, die overigens door verschillende auteurs worden gedeeld. Een manco is en blijft dat men, ondanks alle pogingen daartoe, er nog niet in geslaagd is een 'overarching, commonly accepted theory of WPI' te ontwikkelen. Uiteindelijk blijft WPI een combinatie van verschillende concepties en gericht op een diversiteit aan doelstellingen: 'policy makers, practitioners and researchers do tend to approach WPI from different angles, reflecting their own assumptions, viewpoints and interests' (p. 401). Dit klemt des te meer omdat theoretische aanzetten en doelstellingen soms door elkaar worden gebruikt. Vaagheid ten

aanzien van wat WPI is en beoogt, kan strategisch van belang zijn om zodoende meer en heterogene partijen te interesseren. Het risico kan echter ook zijn dat een gebrek aan focus op den duur bijdraagt tot het blijven ontbreken van de gewenste ‘firm and systematic support’, met name op Europees politiek en beleidsniveau. Zo’n gebrek aan focus kan bovendien een rol spelen bij de gesignaleerde beperkte mate van implementatie in de praktijk. Dit geldt vooral wanneer er zodoende binnen geïnteresseerde ondernemingen verschil van mening bestaat over de gewenste resultaten. Ten slotte kan men de vraag stellen naar de toekomstbestendigheid van WPI: in hoeverre zal innovatie **van** de werkplek verenigbaar blijven met innovatie **op** de werkplek? Is in de praktijk een geïntegreerde invoering van WPI in de zin van *non-technological innovation* en nieuwe technologieën (in de woorden van Van Amelsvoort en Van Hooitegem een ‘Total Workplace Innovation Concept’) denkbaar? De in de bundel besproken voorbeelden zoals de invoering van nieuwe technologie in Polen en de combinatie van innovatie en arbeidskwaliteit bij Uber stemmen op dit punt weinig hoopvol. Dit doet uiteraard niet af aan mijn waardering voor deze bundel. In een artikel in het eerder genoemde TvA-themanummer uit 1998 stellen Huijgen en Benders vast dat het kwartje van de directe participatie eindelijk is gevallen.¹ Hopelijk kunnen we ons binnenkort via artikelen in dit tijdschrift ervan verzekeren dat bijna twintig jaar later de euro’s van werkplekvernieuwing ook goed zijn terechtgekomen.

Kees Vos, lid van de redactie van het *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*
E-mail: cjvos@xs4all.nl

Noot

- 1 Huijgen, F., & Benders, J. (1998). Het vallende kwartje: Directe participatie in Nederland en Europa. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 14(2), 113-127.

Eromheen werken

Blijleven, V. (2018). A sociotechnical perspective on workarounds emerging from electronic health record systems usage in an academic hospital setting. Proefschrift Nyenrode Business Universiteit. ISBN 978-90-8980-107-4, 151 pp.

De invoering van het Elektronisch Patiënten Dossier (EPD) is zonder twijfel een van de grootste veranderingen in de Nederlandse gezondheidszorg in het laatste decennium. Twee kenmerken hiervan zijn een garantie voor veel organisatorische ellende: complexe techniek en grootschalig, top-down veranderen. Het balanceren tussen voldoen aan zowel centrale als decentrale eisen en wensen vergt veranderkundige behendigheid, die de vaak technisch georiënteerde projectleiders niet altijd is gegeven. Blijleven presenteert een nuttige manier om hiermee om te gaan: het systematisch inspelen op ‘workarounds’, i.e. afwijkingen van de door het systeem voorgeschreven handelingen. Als gebruikers leren om te gaan met een systeem, gaan ze ook, bewust en onbewust, werkwijzen ontwikkelen die